

“YILANI ÖLDÜRSELER” FİLMİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA ÇÖZÜMLENMESİ

The Analysis of the Film “Yılanı Öldürseler” in the Context of Gender

Aynura GENÇ*

ÖZET

Bu çalışmada edebiyatımızın büyük yazarlarından Yaşar Kemal’in “Yılanı Öldürseler” kitabının sinema filmine aktarılmış versiyonu toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınmıştır. Toplumsal cinsiyet, toplumsal normlar, namus, töre, kan davası vs. gibi birçok toplumsal/kültürel sorunun işlendiği bu eser, üzerinde yorum yapılması ve tezler üretilmesi konusunda oldukça geniş bir içeriğe sahiptir. Yaşar Kemal’in “Yılanı Öldürseler” isimli eseri Çukurova’da yaşayan ve toplum baskısı nedeniyle annesini öldüren bir çocuğun dramını ele alıyor. Bu eserde toplumun cinsiyetler üzerinden kahramanlara yüklemiş olduğu belirgin sıfatlar, bu sıfatların da beraberinde getirip bireye yüklediği sorumluluklar ve bu sorumlulukların da bireyi nasıl ezdiği dramatik bir şekilde seyirciye aktarılmıştır. Öyle ki kadınsal niteliklerinden arınmış, ataerkil kültür içinde erkek kadar güçlü bir profil çizen kayıvalide karşımıza mutlak güç olarak çıkmakta ve bu töre cinayetinin en büyük destekçisi olmaktadır. Bu çalışmada, toplumsal cinsiyet çerçevesinde bahsettiğimiz konular dâhilinde eril kültürün dayattığı bu yapıntıları, yani Homo Sapiens’in kurgu üretme becerisiyle ortaya koyduğu kurgusal gerçekliği, eleştirel bir bakış açısı ile değerlendirmeye ve Türk toplumunun sosyal gerçeklerini hayali gerçeklikle bizlere sunan Yaşar Kemal’in eseri üzerinden örnekler sunarak açıklamaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, kadınlık-erkeklik, iktidar, kan davası, namus.

ABSTRACT

In this study, we have discussed Yaşar Kemal’s book “Yılanı Öldürseler” which is transferred to cinema film version in the context of communal gender. The work we discussed is in a very effective form about commenting and producing thesis on which is mentioned social-cultural problems such as communal gender, social norms, honor, custom, feud, etc. Yaşar Kemal’s book which is named “Yılanı Öldürseler” puts into words tragedy of a child who lived in Çukurova and killed his mother because of community pressure. In this work, the distinctive adjectives that the society imposes on characters through genders, responsibilities added to

* Yüksek Lisans Öğrencisi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı-Nevşehir. E-posta: aynura0138@gmail.com

This article was checked by Turnitin.

the individual along with these adjectives and how these responsibilities oppresses the individual is presented to the audience in a dramatic way. Such that, the mother-in-law who is a female figure having a profile as strong as a man in the patriarchal culture and free of feminine qualities appears as the absolute power and is the biggest supporter of honour murder. So, we tried to evaluate these constructs imposed by masculine culture in a critical point of view within the issues we mentioned within the communal gender framework. We will try to explain the other side of the coin by presenting examples through the work of Yaşar Kemal who presents us the social realities of Turkish society with a fictional reality.

Key Words: Gender, femininity-masculinity, power, vendetta, honor.

Giriş

“Yılanı Öldürseler”, Türk edebiyatının usta kalemlerinden Yaşar Kemal’in 1970’li yıllarda yazdığı, ilk basımı 1976 yılında yapılan romanıdır. Roman, büyük ilgi görmüş, sinemaya da 1981 yılında uyarlanmıştır. Yaşar Kemal eserinde kendi gerçekçi üslubunu korumuştur. Eserde, diğer eserlerinde olduğu gibi olayları yorumlamaktan ziyade olayları yaşayanların ağızından kitleye aktarmıştır. “Yılanı Öldürseler”; gelenek göreneklerden halk inanışlarına, giyim kuşamdan toplumsal cinsiyet göstergelerine kadar birçok folklorik yapıyı bünyesinde bulunduran bir eserdir. Eserin sinemaya uyarlanması ile kişiler arası hesaplaşmaların, insan-doğa, insan-insan, insan-toplum ilişkilerinin ve dramatik bir kuruluşun içine yerleştirilmiş malzemenin salt bir kısmının görülmesi sağlanmıştır. Filmin tümü ise ezilen kişilerin ve ortaya çıkan çatışmaların çok geniş bir panoramasını sergiler.

“Yılanı Öldürseler” filmi bir ülkenin kültürel/toplumsal görüntüsünü eleştirel bir biçimde sunmaktadır. Filmde kadınların sadece bir nesne gibi kullanıldığı, geleneklere bağlı ataerkil bir toplum görülmektedir.

Filmin künyesi:

Yapımcı: Abdurrahman Keskiner

Yönetmen: Türkan Şoray

Senarist: Yaşar Kemal, Türkan Şoray, Arif Keskiner, Işıl Özgentürk

Tür: Dram

Yapım Yılı: 1982

Süre: 81 dk.

Vizyon Tarihi: 1 Mart 1982

(Afiş kaynağı: www.tsa.org.tr)

Toplumsal Cinsiyet ve Sinema

Cinsiyetlerimiz biyolojik olarak, cinsiyet kimliklerimiz ise kültürel olarak belirlenir. İnsan türünde erkek ve dişi, biyolojik düzlemde birbirlerinden farklıdır. Her iki cinsiyette de kromozom farklılıklarıyla birlikte fiziksel, hormonal, anatomik vb. diğer bakımlardan birçok canlı türüne göre büyük farklılıklar karşımıza çıkar. Buna bağlı olarak Atay'ın da sözünü ettiği insanın “cinsel ikibiçimlilik”(sexual dimorphism) özelliğine sahip bir canlı türü olduğu vurgulanır. Hâlbuki bu biyolojik farklılıklar toplumsal kimliklerimizi etkileyecek etmenler değildir. Kadın ve erkeğin toplumsal davranış biçimleri biyolojik bir alt yapıyla alakalı değil, kültürel düzeneklerden ibarettir. Cinsiyetin biyolojik (sex) varlığından çok, toplumsal varlığı ciddi bir meseledir. Bu noktada “toplumsal cinsiyet” (gender) kavramı üzerinde durabiliriz. Özellikle 1970’li yıllardan itibaren kullanımı hızla yaygınlaşan “toplumsal cinsiyet” (gender), kadınlık ve erkekliğin çeşitli davranış biçimlerinin kültürel inşasına verilen bir kavramdır (Atay, 2017: 19).

Bireyler içine doğdukları kültürün oluşturduğu toplumsal cinsiyet hakkındaki sosyal yapılanmadan da etkilenmektedirler. Bireyler var olan toplumsal düzene ayak uymak zorunda hissettikleri için, toplumsal cinsiyet kültürünün onlara yüklediği sorumlulukları da yerine getirmek zorunda kalırlar. Bu durum toplumsal cinsiyet kültürü içerisinde gelişen

toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini de beraberinde getirir. Toplumsal cinsiyet algısı bireyin seçim hakkını bireyden bir nevi çekip alır. Öyle ki bireyin neyi nasıl yapacağına, ölçütlerini nasıl belirleyeceğine birey yerine karar verir. Bu kararlar doğrultusunda da kadınlar ve erkekler günlük hayatlarında kendilerine uygun birer rol edinir. Yerleşik topluma geçişle kadın annelik, bakım verici ve sağaltıcı bir rol üstlenmiştir. Böylelikle kamusal alandan özel alana kaymış ve bu ayrımın başlangıcı olmuştur. İlkel toplumlarda başlayan bu düşünce; daha sonrasında ilk, orta ve yeni çağlardaki sosyal sınıf farklılıkları, feodal yapı, kapitalizm ve birçok düşünce sistemi nedeniyle daha da güçlenerek toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirmiştir.

Zaman içinde toplumdaki egemen tasarılar değişim gösterse de, günümüz toplum yaşantısında hâlâ erkeğin rolü evini geçindirmek; kadının rolü çocuklarını büyütmek ve aile düzenini sağlamak olmuştur. Bu düşünce yapısı, Türk toplumuna da oldukça tesir etmiş ve bu durum geleneksel bir hale gelmiştir. Bunun sonucunda da Türk toplumunda ailevi işler ve sorumluluklar cinsiyet gözetilerek paylaşılmıştır. Örneğin erkek tamir, bahçe bakımı gibi işleri üstlenirken, kadınlar yemek pişirme, ev temizleme, bulaşık yıkama gibi işleri üstlenmiştir. Hatta bir erkek kadınlara yüklenilen bu sorumluluklardan birini yaparsa yeterince lafı dinlenmeyen, sayılmayan, otoriter olamamış gibi küçük düşürücü yaftalamalara maruz kalır. Bu yapılanmanın derinine indiğimizde erkeğin mutlak otorite sahibi olma isteğini, bu nedenle de kadını dış dünyadan soyutlama arzusuyla görürüz. Ann Oakley, *“Cinsiyet biyolojik olarak kadın-erkek ayrımını anlatırken; toplumsal cinsiyet kadınlık ile erkeklik arasında ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeyi ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet bir kültür meselesidir ve kadınlar ile erkeklerin dişil ve eril olarak sosyal sınıflandırılmasına işaret etmektedir”* der (Oakley, 2011: 167).

Belli bir yer ve zamanda belli bir sınıf veya insan grubuna özgü sistematik fikirler, tavırlar, değerler, algılar ve düşünceler bütünü olarak tanımlanabilen ideoloji, toplumsal gerçekliğin tam olmayan çarpık bir anlayışını yansıtır. Zira bir sınıfın çıkar ve görüşlerini, evrensel gerçekliğe ve geçerliliğe sahipmişçesine öne sürer (Erus, 2006: 156). Bir başka deyişle, iktidarda olan sınıfın gerçekliği çarpıtarak ve yanlış temsil ederek kendi eylemlerini haklılaştırmasına yarar. Raymond Williams ise ideolojiyi, *“bir dünya görüşü ya da bir sınıf bakışı olarak soyutlanabilecek, göreceli olarak biçimsel ve eklemelenmiş anlamlar, değerler ve inançlar sistemi”* olarak tanımlar (Williams, 1977: 109).

İdeoloji, sosyal bilimler içerisinde muğlak bir kullanıma sahip olsa da bu çalışmada ideolojinin daha yalın, kültürel anlamına temas edilecektir. Yani toplumsal pratiklerin temeline nüfuz etmiş fikir sistemleri “ideoloji” olarak okunabilir. Açıkça formüle edilmemiş, kültürel bağlam içerisinde “benimsenmiş”, “içselleştirilmiş” bireylerin yatkınlıklarının tümüdür. Burada ele alınan ideoloji mensuplarından bağımsız olarak sistematik bir şekilde işleyen ataerkil ideolojidir. İçselleştirmeler, bir yandan bireyin ataerkil ideolojinin baskılarını yeniden üretmesini bir yandan da bütün bu süreci doğal ve normal görmesini sağlar. Bireyin yaşam tarzına, alışkanlıklarına, eylemlerindeki rutinlerine kadar yayılan bu içselleştirmeler sayesinde bireyler çoğu zaman fark etmeden ataerkil ideolojinin yaptırımlarını yeniden üretirler. Yeniden üretim sürecinin bir diğer işlevi de ataerkil ideolojinin toplumsal cinsiyet üzerindeki yaptırımlarını, engellemelerini meşrulaştırmasıdır.

İdeoloji filmler aracılığıyla dile getirilirken kişilerin ve grupların düşünceleri, deneyimleri, yaratıcılıkları ve ihtiyaçları süzgecinden geçer. Ancak modern toplumlarda ideolojinin işleyişi, çelişkili öğelere yer vererek gerçekleşmekte, böylece çoğulcu izlenim yaratılırken, özel mülkiyet ve eşitsizlik gibi kapitalist sistemin temel yapı taşlarına dokunulmamaktadır. Cormak’a göre, politik ve toplumsal alanlarda belli bir ölçüde anlaşmazlığa ve farklılığa izin vermek, sistemin bir bütün olarak kabul ve devamını kolaylaştırır (Akt. Erus ve Gürkan, 2012: 206-217).

Toplumsal alanda yaşanan değişimler kadının özel ve kamusal alanda üstlendiği rol ve statülerde değişikliklere yol açmaktadır. Kadın sunumunun en çok tartışılacağı alanlarından biri olan sinema, toplumsal alanda yaşanan bu değişim sürecinden etkilenmekte, dolayısıyla farklı kültürel gelenekler içerisinde kadının farklı biçimlerde sunulduğu bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadının sunumunun erkek egemen ideoloji doğrultusunda biçimlendiği sinema, kadına toplumsal yapı içerisinde yerine getirmesi gereken rolleri hatırlatır bir nitelik taşımaktadır. Kadının sinema filmlerinde ele alınışı ve temsil biçimi gerçekten ciddi bir sorundur. Kadının fetiş bir obje olarak kanıksanan varlığı, ataerkil algının olduğu gibi güçlü bir biçimde yoluna devam edebilmesinin en önemli yardımcısıdır.

Yılanı Öldürseler Filmindeki Toplumsal Cinsiyet Örüntüleri

Esme dünyalar güzeli bir kadındır. Sevdalısı Abbas’la evlenmesine izin vermez ailesi. Halil adında bir ağa ile evlendirilir. Abbas, Esme için birini vurur ve hapse düşer. Esme’nin ise Halil’den Hasan adında bir oğlu olur. On bir yıl sonra Abbas hapisten çıkar. Kara sevdalısı Esme’nin peşine düşer. Esme’nin gönlü de Abbas’tadır fakat oğlunu bırakıp gidemez. Abbas bir

gece Esme'nin evini basıp kocası Halil'i öldürür. Esme'yi de alır kaçarlar. Bu olay üzerine Halil'in kardeşleri Abbas'ın peşine düşer, çok fazla uzaklaşmadan yakalarlar. Abbas'ı öldürüp köy meydanına atarlar, Esme'yi ise aynı meydanda saatlerce döverler. Hasan, anasının dövülmesine dayanamaz, araya girer. Annesinin üzerine kapanarak daha fazla dövülmesine engel olur. Abbas'ın cesedi meydanda kalır. Onun gömülmesine Halil'in kardeşleri izin vermez. Zira toprağa kavuştuğunda rahatlayacağına ama açıkta kaldığı müddetçe ıstırap çekeceğine inanırlar. Nitekim Esme gece geç bir vakitte Abbas'ı gizlice gömer. Halil'in anası Zöhre nine bu olayı bir türlü aklından çıkaramaz ve oğlunun asıl kanlısının Esme olduğunu, Esme öldüğü vakit oğlunun ruhunun huzura kavuşacağına inanır. Bu yüzden oğullarını ve torununu sürekli kışkırtır. Kısa zaman sonra köyde Halil'in hortladığı söylentileri yayılır. Köylüler Halil'in kimi zaman yılan, kimi zaman da kertenkele, kurbağa kılığında evine gelerek oğlu Hasan'a kanını yerde bırakmaması için yalvardığını söyler dururlar. Zöhre Ana ise asıl yılanın oğlu değil, Esme olduğunu düşünür ve bir gece, bir sepet dolusu yılanı Esme'nin evinin önüne bırakır. Bu esnada ağıtlar yakarak oğlunun kanlısı Esme'ye "Şahmeran ocağına yuva kursun!" diye kargışta bulunur. Hasan, annesini çok sever. Onu öldürmeye kıyamaz. Ama öte yandan çocukluğunun taşıyamayacağı bir yük biner sırtına. Bütün köy üzerine gelir. Babasının yılan olarak dolaşmasına, başka hayvanların suretine bürünerek hortlamasına göz yumduğu için kınarlar Hasan'ı. Hasan daha fazla dayanamaz baskılara. Anasını öldürür. Böylece "asıl yılan" Esme ortadan kalkmış olur (Kemal, 2012). Kadın cinsinin yılanla "işbirliği" çok eskilere dayanır (Berktaş, 2016: 69-71).

Türkçeye Arapça üzerinden geçen namus kavramı etimolojik açıdan, çoğulu "nomos" olan Yunanca "nomo" sözcüğünden gelmekte ve "yasa, töre" anlamında kullanılmaktadır. Bu eserde merkezde olan namus algısı ise filmin çekildiği dönem ve bağlama uygun olarak ataerkil niteliktedir. Ataerkil namus algısında esas olan kadının namusu yani bedeni ve cinselliğidir. Namusla ilgili yapılan çalışmalarda namus, dar bir tanımlamaya sığdırılmış olup dişilik, kadınlık, kıskançlık, cinsellik ve kadın bedeni üzerinden yorumlanmıştır (Connell, 2017: 75-360). Filmde kendisi ile evlenmeyi kesinlikle istemediği halde Halil, âşık olduğu Esme'yi kaçırmış ve onu şerbetine kattığı afyonla uyutarak cinsel birliktelik kurmuştur. Abbas'a âşık olan ve Halil ile birlikte hayatını devam ettirmek istemeyen Esme kaçma girişimlerinde ise başarısız olmuş ve her seferinde yakalanmıştır. Esme'yi kaçırان ve onunla zorla birlikte olan Halil'in yaptıkları namus açısından problemlili görülmez iken Esme namussuzlukla

itham edilmiştir. Erkeğin yaptıkları ahlaki değerlendirmelerin tamamen dışında kalırken, kadının tercihleri erkeğin namusu olarak kabul edilmektedir. Yani erkeğin namusu kendi davranışları ile değil kadının bedeni ile değerlendirilir. Ataerkil toplumlarda kadının “ıffeti”, erkeğin namus ve şerefi sayılır. Kadınlar bu yapı içinde düşük bir statüye sahiptir.

“Yılanı Öldürseler” isimli filmdeki karakterlerin ortak özelliği; halkın inançlarıyla yaşayan, hayat biçimlerini “töre” olgusu içinde sürdüren ve toplumun baskısı altında ezilmiş köy insanı olmalarıdır. Filmde geleneksel bir yaşam tarzının hüküm sürdüğü, sosyal değerlendirme ve yargılamaların birey psikolojisi üzerindeki izlenimi filmdeki karakterler üzerinden ele alınır. Filmde karşımıza çıkan kayıvalide karakteri, anne olmasıyla beraber sosyal statü kazanmış ve bu statüyü de erkek çocuğa dolayısıyla, gelin, torun vs. sahip olmasıyla birlikte elde etmiştir. Gelinin sevdalı Abbas’ın, oğlu Halil’i öldürmesinden gelini Esme’yi sorumlu tutar. Kendi oğullarını bu töre cinayetini işlemeye ikna edemeyince tüm otoritesini ve gücünü torunu Hasan’ın üzerinde kullanır. Esme karakteri ise filmdeki “kurban” olarak karşımıza çıkar. Esme sosyal normlar, gelenek, örf ve adetlerin baskısı altında ezilen ve filmin sonunda da çevre baskılarına dayanamayan oğlu tarafından yaptırma uğrayan karakterdir.

Ataerkil kültüre ait öğeler barındıran filmde Esme sessizliği temsil etmektedir ki bu sessizliğin altında da annelikten aldığı güce dayanan bir direniş vardır. Esme’nin oğlu Hasan’ı bu töre cinayetini işlemeye iten unsurlara da filmde oldukça dikkat çekilir ve Hasan’ın çaresizliği ele alınır. Hasan birden kendisini babasının kanlısı olmakla suçlanan güzeller güzeli annesini öldürmek zorunda olduğu bir durum içerisinde bulur. Hasan’ın anne sevgisi adeta nefrete dönüşmüştür ve Hasan artık annesini bir yılan gibi görür hale gelmiştir. Öyle ki mesele; töre, namus cinayeti olmasının yanı sıra çeşitli inançlar, mitlerle de içinden çıkılamaz bir hal almıştır. Hasan’ın babası Halil’in kanı yerde kaldığı için hortladığına dair söylentiler köyde yayılmaya başlamıştır. İşte bu noktada akli karışan Hasan karakterine onun namusunu koruması gereken yaşta bir erkek olduğunu dayatmak amacıyla yaşının taşıyamayacağı kıyafetler giydirilir, kasket takılır, at ve silah verilir. Çünkü Hasan’ın, erkek figürüne tam anlamıyla büründüğünde onurlu bir erkek olarak namusunu temizlemek için annesini öldüreceğine inanılır. İşin namus, töre ve kan meselesi boyutlarıyla birlikte, ailenin Hasan’ı annesine karşı kıskırtmasının yanı sıra Anavarzalılar da aynı baskıyı Hasan’a uygulamaktadır. Anavarzalılar, filmdeki köylülere verilen genel addır. Köy, Anavarza Kalesi’nin yakınına

kurulmasından ötürü burada yaşayan insanlar da “Anavarzalılar” olarak nitelendirilmiştir.

Hasan’a anasını öldürmesi için ilk baskı ölen babasının ailesinden yani amcaları ve nenesi tarafından yapılmıştır. Özellikle de nene ortalığa dedikodular yaymıştır. Yaşar Kemal, senaryosunda bir gerçekliği de böylece aktarmış olmaktadır. Zeynep Akbaba’ya göre “*Ailede öldürülmeyen bir kadın olduğunda diğer kadınların olaya dedikodu yoluyla müdahale ederek kadının öldürülmesi için gerekli ortamı hazırladıkları görülmektedir. Ailedeki iktidar sahibi kadınlar, mağdur durumda olan kadınların öldürülmesinde dedikodu ve komployu planlamada çok önemli bir rol oynarlar*” (Akbaba, 2008: 339). Hakikaten de nene hem Hasan’ı hem de Anavarzalıları etkilemek adına bu rolü başarılı bir biçimde üstlenmiştir. Anavarzalılar da bu söyleme olduğu gibi sahip çıkmıştır. Onlar gerçekleşen olayla doğrudan bağlantılı gözükmeseler de bölgedeki hayat tarzı düşünüldüğünde toplum bu tip olayları içselleştirerek meseleye dâhil olabilmektedir. Öncelikle Anavarzalılar Hasan’ı ikna etmek için yılan metaforunu kullanmışlardır. Bunun sebebi de henüz küçük yaşta olan Hasan’ın namus, kan davası ve töreyi idrak edemeyecek olmasıdır.

Böylece küçük bir çocuğun babasına karşı olan sevgisi harekete geçirilerek onu tahrik etmeye çalışmaktadırlar. Annesi Esme Hasan’ı bunlara inanmaması için uyarsa da Hasan çocuk olması hasebiyle dedikodulara kanmış ve kendisinin de böyle gördüğü yanılısamasına düşmüştür. Yaşadığı toplumun ataerkil yapısının eril kültüre yüklediği rolleri bilen Esme, toplumsal baskının oğlunun ruh dünyasında kopardığı fırtınaları algılayabilmektedir. Hasan’ın, annesine sevgisine ve bağlılığına rağmen, köy halkının “erkeklik onuru” ve “namus” kavramı üzerinden uyguladığı baskının üstesinden gelemeyeceğini annelik hisleriyle tahmin etmektedir. Hasan annesine olan sevgisi sayesinde bu toplumsal baskıya uzunca bir süre direnmiştir. “*Fakat toplumsal baskı insan psikolojisini ve davranışlarını değiştirebilecek güce sahiptir. Sosyolojik suç teorileri sosyal yapı, sosyal yapının değerleri, normları ve kurumlarını suç nedenleri açısından odak olarak görmüştür. Genel anlamda suç, sosyolojik bakış açısına göre sosyal ortamın bir ürünüdür. Suçlu olmayan uyum biçimlerinden sadece özde ayrılmaktadır. Kısaca sosyolojik bakış açısında hasta olan toplumdur.*” (İçli, 2004: 77). Filmde bu teorinin gerçeklik payını net bir biçimde görüyoruz. Sosyal ortam, sahip olduğu algılardan ötürü birey üzerinde psikolojik baskı kurarak bir evladı anasını öldürmeye karşı azmettirmiştir.

Filmin fikri kurbanı da sosyal normların hedefi hâline getirilen Hasan'dır. "Aile onuru ve namusu" adına, Hasan'ın belleğine yıllarca "annesini öldürerek ailesinin/babasının namusunu temizlemesi gerektiği" ya da yapmadığı takdirde de "erkekliğine hâlel getireceği" düşüncesi kodlanmıştır. Bu baskılara da dayanamayan Hasan en sonunda silahını doğrultup annesini vurarak cinsel bir kimlik edinmiş olur. Geleneksel toplumlarda erkek kendisinin ve ailesinin şerefini ve namusunu korumak zorundadır. Artık Hasan namusunu temizleyerek toplumun erkeğe yüklediği görevleri yerine getirmiştir.

Köylünün Esme'nin ölmesini istemesinin bir diğer nedeni ise Esme'nin güzelliğidir. Böylesine güzel bir kadına kimsenin erişemiyor olması Esme'ye duyulan nefreti körükler bir unsur olmuştur. Çukurova'da hiçbir kadın Esme kadar güzel değildir ve arzulanmamaktadır. Bu durum kayınvalideye de etki etmektedir, çünkü kayınvalidenin eski güzelliği kalmamıştır ve o cazibesini yitirmiştir. Bu da geliniyle arasındaki farkı bir uçurum haline getirmiştir. Filmden hareketle Anavarza halkından hiç kimse, hiçbir şekilde bir kadının yüceltilmesini ve iyi bir konumda olmasını istememektedir. Bunun sebebi ise iki cinsin de açık veya örtülü bir şekilde elde etmeye çalıştığı iktidar meselesidir. Bir diğer neden ise kocasının ölümüyle Esme'nin elde ettiği ekonomik erk olmuştur.

Toplumsal cinsiyet çalışmalarında, kadın ile erkek arasındaki farklılıkların biyolojik farklılıklarla açıklanmayacağı, kadın ve erkek rolleri söz konusu olunca çeşitli kültürler arasında büyük farklılıklar olduğu, bunun toplumsal düzlemde kurulduğu ve ekonomik ilişki temelli olduğu savunulur (Connell, 2017: 154-164). Toplumsal yapının devamlılığı işbölümü ile desteklenir. Bu işbölümünün sınırları önceden belirlenmiştir. Yani iş kolları belirli insan kategorilerine ayrılmıştır. İş kollarındaki bu bölüşmeler kendi içinde ve sonraki pratikler için de bir kısıtlama, sınırlama getirmesiyle bir yapıyı meydana getirir. İnsanlar tarafından önceden belirlenmiş bu sosyal kategoriler kimlerin hangi meslekleri icra edeceklerini bildiren toplumsal kural formuna dönüşmüştür. Bu bölüşmenin ana etmeni cinsiyet olgusudur. Cinsel işbölümü farklı toplumsal yapılarda cinsiyetler arasında derin ayrımlar yaratır (bk. Aça, Yolcu ve Aça, 2019).

Esme artık ırgatları yönetmekte ve kazancını elinde tutmaktadır. Bu durum da ataerkil özelliklere sahip Çukurova halkı için tehdit edicidir. Esme kendisine yüklenen olumsuz kalıp yargılar sonucunda ekonomik ve sosyal güç açısından Çukurova halkına göre geride kalmak ve ayrımcılığa uğramak zorundadır. Böylece, köyün Esme'yi öldürme arzusu sonunda

oğlu Hasan'da bile vuku bulacak ve eserin günah keçisi birçok nedenden ötürü, en önemlisi de “kadın” olduğu için Esme olacaktır. Köylünün hanım ağasının sözlerine ve Halil ile ilgili çıkan dedikodulara inanarak Esme'nin ölümünü hak ve çözüm olarak görmesinin altında bu durumun yattığını söylemek mümkündür. Yaşar Kemal senaryosunda Esme, kayınvalide ve Hasan karakterleri üzerinden toplumsal cinsiyet kavramına ışık tutmuş ve cinsiyet rollerinin bireyi nasıl manipüle ettiğini etkili bir şekilde “töre cinayeti” bağlamı üzerinden göstermiştir.

Sonuç

Film, içinde bulunulan toplumun toplumsal cinsiyet algısına dair birçok unsuru bünyesinde barındırır. Bunların çoğunu yukarıda belirterek açıklamaya çalıştık. Toplumlar her alanda olduğu gibi biyolojik olarak farklı olan erkek ve kadınlara bazı anlamlar yüklemiştir. Bu anlamlar kültürel düzlemde karşımıza çıkan farklılıklardır. Cinsiyet bazında ele alındığında kadın ve erkek kavramı tüm toplumlar için aynı olsa da, cinsiyetlere yüklenen anlamlar ve sorumluluklar değişkenlik göstermiştir. Toplumsal cinsiyet kavramı tam bu noktada, yani toplumların cinsiyetler üzerine biçtikleri değerle karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda kadınlar toplumların ötekileştirdiği ve adeta bir obje olarak gördüğü bir varlık özelliğini taşımaktadır. Erkeklerse toplumun onlara yüklediği yaptırımlar altında ezilen ve tıpkı kadınlar gibi kendi kararlarını kendileri alma şansından yoksun bireyler olmaktadır. Yaşar Kemal'in Yılanı Öldürseler yapıtı Türk toplumunda var olan sosyal gerçekleri aşk kurgusu/ideolojisi üzerinden işlemiş ve yazar, toplumsal cinsiyet kavramını bu trajedi üzerinden kaleme almıştır. Yaşar Kemal, senaryosunda toplumun kadına ve erkeğe yüklediği cinsiyet farkıyla doğan ayrımları ve bu ayrımların acımasız sonuçlarını oldukça güçlü bir dille işlemiştir.

Kaynakça

- Aça, Mehmet; Yolcu, M. Ali ve Aça, Mustafa (2019). *Kadın Folkloru: Statü ve Famaj*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.
- Akbaba, Zeynep (2008). “Töre, Namus ve Töre Saikiyle Kasten Öldürme”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 75: 333–351.
- Atay, Tayfun (2017). *Cinsiyet ve Cinsellik Üzerine Antropolojik Değıniler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berktaş, Fatmagül (2016). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Connel, R. W. (2017). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Erus, Zeynep; Gürkan, Hasan (2012). “Toplumsal Cinsiyet ve Sinemaya Yansıması: Yeniden Çekimler Aracılığıyla Japon ve Amerikan Sinemalarında Kadının Temsiline Bir Bakış”. *Selçuk İletişim Dergisi*, 7/3: 206-217.
- İçli, Tülin (2004). *Kriminoloji*. Ankara: Martı Yayınları.
- Kemal, Yaşar (2012). *Yılanı Öldürseler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Oakley, Ann (2011). *Kadın ve Eşitlik*. İstanbul: Pencere Yayınları.
- Williams, Raymond (1990). *Marksizm ve Edebiyat*. (Çev. Esen Tarım). İstanbul: Adam Yayınları.